

Zemřel jeden z posledních veteránů druhé světové války

Ve věku nedožitých 101 let zemřel 22. července 2021 Josef Müller. Veterán československé zahraniční armády a přeživší holokaustu žil pozapomenut nedaleko izraelské Haify. ÚSTR se v minulém roce podílel na knižním vydání jeho vzpomínek.

Josef Müller byl občanem České republiky i Izraele, od roku 1949 ovšem trvale žil na území židovského státu.¹ Po celý svůj život zůstával ve stínu jiných válečných veteránů žijících v Česku, kterým je věnována pozornost ze strany státu i veřejnosti. V některých případech jsou to osoby, o jejichž válečných zásluhách by se dalo polemizovat. Zásluhy Josefa Müllera jsou přitom nezpochybnitelné. Byl nositelem vysokých válečných vyznamenání – včetně dvou Československých válečných křížů 1939 či medaile Za chrabrost před nepřitelem.

V pracovní jednotce

Narodil se 18. října 1920 v městečku Čop v dnešní jihozápadní části Zakarpatské Ukrajiny blízko hranic s Maďarskem a Slovenskem. Jeho další osud byl poznamenán židovským původem, kvůli kterému musel začátkem druhé světové války nastoupit službu v židovské pracovní jednotce.

Počátkem roku 1940 dostal povolávací rozkaz do maďarské armády. Vojenská služba byla povinná pro všechny muže, a to včetně anektovaných území, např. Podkarpatské Rusi. Práva jednotlivých národností a menšin se ovšem tehdy v armádě značně lišila. Rozdílná byla i forma pravidelných jednotek. Židé nemohli být od podzimu 1939 povyšováni do důstojnických hodností a stále větš

Josef Müller na snímku z roku 2019

Foto: David Borek

počet jich byl přidělován do čistě židovských pracovních jednotek, tzv. Munkaszolgálat. To byl i Müllerův případ, když nastoupil k takového jednotce v Moháči.

„Vyfasovali jsme veškerou výstroj jako ostatní vojáci, zbraň ovšem ne. V trojradu jsme stáli na svém prvním nástupu před velitelem roty poručíkem Bossanyim. Byl to urostlý, pohledný muž sympatického zjevu. Prošel naše řady, prohlédl si nás a pak se postavil, aby pronesl proslov: ‚Podle rozhodnutí maďarského ministerstva obrany mají povinnost vojenské služby všichni občané. Ať jsou to Židi nebo kdokoliv jiný. Protože jste jako Židi byli prohlášeni za občany nespolehlivé, budete sloužit beze zbraně. Tím jste zbaveni možnosti bojovat. Budete povinni vykonávat jakékoliiv práce.“²

Židovské pracovní jednotky jsou dnes prakticky neznámou kapitolou dějin holokaustu. Müller absolvoval

výcvik v maďarské armádě a společně s dalšími ho poslali na východní frontu. Jen s tím rozdílem, že místo pušky dostal lopatu a krumpáč. Musel pracovat v těžkých mrazech, v nevyhovujících hygienických podmínkách pod dohledem maďarských dozorců, kteří příslušníky pracovní jednotky fyzicky mučili a ponižovali.

Na východní frontě se přímých bojů v první linii nezúčastnil, přesto si sovětské ostřelování a bombardování vybíralo své oběti. Delší dobu byl Müllerův prapor umístěn v Kursku, koncem července 1942 se pochodem přemístil do Bělgorodské oblasti k vesnici Ozerki ležící u města Starý Oskol. Tam byli příslušníci jednotky nasazeni při odklizení padlých a zavražděných vojáků Rudé armády a civilistů, kteří byli masakrováni postupujícími německými jednotkami. Podle vzpomínek Josefa Müllera mohly být oběti zabity bojovým plynem,

1 Pokud není uvedeno jinak, informace pocházejí z rozhovorů autora s Josefem Müllerem v Izraeli pořázených v letech 2017–2019, které byly následně ověřeny z archivních zdrojů.

2 KLÚC, Jiří: *Josef Müller. Příběh čs. židovského vojáka druhé světové války*. Svět křidel – ÚSTR, Cheb – Praha 2020, s. 9.

Ze života Josefa Müllera: portrét v uniformě s vyznamenáními, s první manželkou Belou, jako mechanik v Izraeli. Nahoře dekrety k jeho válečným vyznamenáním. Foto: archiv autora

což je ovšem velmi nepravděpodobné, protože za druhé světové války nebyly chemické zbraně v bojích používány „Kopali jsme hromadné hroby a do každého ukládali asi třicet mrtvol. Mé

pocity jsou nepopsatelné. Měl jsem husí kůži, když jsem jednoho z těch mrtvých vojáků vzal za opasek, abych ho zvedl, a ten opasek mi zůstal v ruce. Shnilé tělo se rozlomilo a jeho obě poloviny

spadly zpátky na zem. [...] Asi za pět, šest hodin úmorné dřiny jsme uklidili několik set mrtvol. Nejedna z nás omdlával. Mlody se nevyhnuly ani řadě dozorců.“³

3 Tamtéž, s. 19.

Do československé armády

Po porážce vojsk Osy u Stalingradu se karta obrátila k lepšímu. Müllerovi se podařilo společně s dalším Čechoslovákem původem také z Čopu utéct, překonat řeku Don a dostat se k jednotkám Rudé armády. Zde se na oba mladíky usmálo štěstí: díky židovskému původu sovětského důstojníka získali propustku a práci ve vojenské nemocnici. Několik týdnů poté se dozvěděli o existenci československé jednotky, která už prošla bojem u Sokolova a nyní se formovala v Novochoopersku. Kromě Rusínů tvořili její významnou část i Židé – českoslovenští, polští či maďarští.

V květnu 1943 se Josef Müller stal oficiálně československým vojákem, a to i přesto, že neuměl jediné slovo česky. Jazyk se celkem brzy naučil, získal postupně hodnost svobodníka, desátníka a četaře. Vyznamenal se hned při svém prvním nasazení v bitvě o Kyjev, kdy jako mířič minometu úspěšně zasáhl nepřátelské postavení. Později přišly další těžké boje – o Bílou Cerekev, Buzovku a další místa Pravobřežní Ukrajiny. Na jaře 1944 se původně 1. československá samostatná brigáda rozrostla na celý armádní sbor.

„Ve Vasilkově⁴ jsme vyslechli i politické přednášky. Dlouhý projev měl při své návštěvě Klement Gottwald.⁵ V té době jsem už ovládal češtinu poměrně dobře a rozuměl jsem téměř každému slovu z jeho projevu. Není nadsázkou, když řeknu, že ten člověk, Klement Gottwald, byl první Čech, který na mě zapůsobil špatným dojmem. Tehdy jsem ještě nemohl vědět, že později zradí svůj národ a vydá ho napospas Sovětskému svazu,“ vzpomínal.⁶

Další těžké boje probíhaly na Dukle a východním Slovensku. V jednom

ze střetů s nepřítelem byl Josef Müller 12. února 1945 raněn střepinou dělostřeleckého granátu. Byl stažen z první linie a několik týdnů se léčil. Mezitím byl přemístěn k praporu obrněných automobilů zvláštní motorizované skupiny 1. čs. armádního sboru. Dne 10. května 1945 pak dorazil coby velitel obrněného vozu mezi prvními příslušníky československé zahraniční armády do Prahy. O týden později se zúčastnil i známého slavnostního pochodu hlavním městem.

Chvilce euforie z konce druhé světové války bohužel velmi rychle vystřídal smutek. Müller se vydal do Maďarska hledat své příbuzné. Našel jen dva bratry a strýce, všichni ostatní zahynuli v nacistických vyhlazovacích táborech. Nastoupil službu k 7. rotě Pěšího pluku č. 2. poválečné československé armády a absolvoval

aplikační kurz v Milovicích.⁷ V následujících třech letech se ale politická situace v Československu zhoršila natolik, že raději zvolil emigraci do nově vzniklého Státu Izrael.

V Izraeli od nuly

V Izraeli mu válečné hrdinství v ničem nepomohlo. Musel začít od píky jako všichni ostatní. Nejdříve manuální práci jako dělník či automechanik. „*Neříká se mi to lehce, chci ale jasně říct, jak se ke mně a všem mým kamarádům zachovalo velení štábu izraelské armády. Prostě se na nás vykašlali, přes všechny sliby. Rozprášili nás do přistěhovaleckých táborů a víc se o nás nestarali. Dokonce nám neuznali ani naše vojenské zkušenosti a hodnosti. Uvědomoval jsem si, že v takové situaci musí člověk pro zachování své existence makat. Našel jsem si těžkou práci. Na předměstí Tel Avivu se tenkrát stavělo kino Tamar. Na jeho stavbě jsem vláčel kbelíky betonu, štěrk a písku. Nesmírné vedro nás mořilo a mzda byla nepatrná, sotva nám stačila na živobytí,“ vzpomínal Josef Müller na nelehké začátky ve Svaté zemi.⁸ Radost mu ale dělali jeho spolubojovníci z armády, se kterými se pravidelně stýkal.*

Koncem šedesátých let dokonce Josefa Müllera pozval do kanadského Montrealu jeho frontový spojař. Zaplatil celou cestu, a navíc mu dal peníze na koupi taxíku, takže se Müller později živil jako taxikář. V Izraeli se znovu oženil a s manželkou vychovali dva syny.

Tento pozapomenutý vlastenec zemřel v noci 22. července 2021, jen tři měsíce před svými 101. narozeninami.

Jiří Klůč

4 Místo, kde byla tehdy dislokována 1. čs. samostatná brigáda v SSSR.

5 Komunisté ovlivňovali čs. vojenskou jednotku už od jejího vzniku. Poslanec Klement Gottwald měl svůj první projev již v květnu 1942 v buzuluckém kině a v návštěvách pokračovali komunističtí poslanci i později. Viz KLŮČ, Jiří: *Sokolovo. Ve stínu propagandy*. Svět křídél, Cheb 2016, s. 54–55.

6 KLŮČ, Jiří: *Josef Müller*, s. 70.

7 Základním úkolem aplikačního kurzu bylo připravit absolventy na výkon systemizovaných míst v rámci čs. armády.

8 KLŮČ, Jiří: *Josef Müller*, s. 128.